

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

**ULUSLARARASI
DÜŞÜNCE ve SANATTA MEVLÂNÂ
Sempozyum Bildirileri**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
MAWLÂNÂ JALÂLADDÎN RUMÎ
IN THOUGHT and ART
Papers**

May, 25-28 Mayıs 2006
Çanakkale
Türkiye/Turkey

MEVLÂNÂ DÜŞÜNCESİNDE PEYGAMBER VE SÜNNET TELAKKİSİ VE YANSIMALARI

(Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî'nin (ö.1215/1800 ?) *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* Adlı
Eseri Üzerinde)

Doç. Dr. Ahmet YILDIRIM
SDÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

(ÖZET)

Mevlânâ düşünce sistemini şekillendiren pek çok unsur bulunmaktadır. Peygamberlerin mücadeleleri ve ahlâkî güzellikleri yanında bilhassa Hz. Peygamber ve O'nun sünneti gerek teorik gerekse pratik açıdan önemli olmuştur. Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını kendisine örnek alan Mevlânâ, bütün eserlerinde insanlara fazilet ve meziyet yollarını öğretme gayreti içinde olmuştur. Onun tasavvuf klasiği kabul edilen Mesnevî ve bu düşünce içerisinde daha sonra yazılan sohbet niteliğindeki eserlerde (bilhassa Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî'nin *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* gibi) onların peygamber ve sünnet telakkisiyle ilgili önemli bilgilere yer verildiği görülür. Bu tebliğde de zikredilen bu konular incelenerek değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Mevlânâ, Mevlânâ Düşüncesi, Peygamberlik, Sünnet, Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî.

THE IDEA OF PROPHETHOOD AND TRADITIONS IN MEVLANA'S THOUGHT IN THE CONTEXT OF THE BOOK OF *MINE'L-MECÂLİSİ'L-MEVLEVİYYE* BY MUSTAFA EL- MEVLEVÎ GÜZELHİSARÎ (ABSTRACT)

There has been many elements formulating the system of Mevlevi thought. Among the most important of them are the struggles of Prophets and their ethical characteristic aspects as well as the Prophet Muhammad and His traditions in terms of theoretic and practice. Mevlana, who took the good ethical character of the Prophet Muhammad as a model for himself, tried to teach all people the ways of virtue and merits in his works. In his mystical classical work of *Mesnevi* and in other works written later in the form of conversation in this way of thought, especially in the book of *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* by Mustafa El-Mevlevî Güzelhisarî, crucial informations are given on the idea of prophethood and their traditions. In this paper, we tried to discuss and evaluate these subjects in some detail.

Keywords: Mevlana, Thought of Mevlana, Prophethood, Traditions, Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî

Mevlânâ düşüncesinin kurucusu Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö.672/1273), yaşadığı dönemde büyük ilgiye mazhar olmuş, bununla da kalmayıp mesajı günümüze kadar ulaşan önemli şahsiyetlerden birisidir. Mevlânâ'nın hayatı incelendiğinde onun ilme, irfana, ahlâka kısacası Hakk'a ve halka adanmış biri olarak görülür. Onun düşünce sistemini şekillendiren pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlar arasında peygamberlerin mücadeleleri ve ahlâkî güzellikleri yanında bilhassa Hz. Peygamber ve O'nun sünneti gerek teorik ve gerekse pratik açıdan önemli olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) Kur'ân'ı tebliğ, tebyîn ve uygulayan Allah'ın elçisidir. Ayrıca Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını kendisine örnek alan Mevlânâ, bütün eserlerinde insanlara fazilet ve meziyet yollarını öğretme gayreti içinde olmuştur. Onun tasavvuf klasiği kabul edilen Mesnevî ve daha sonra yazılan sohbet niteliğindeki eserlerde (bilhassa *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* gibi) onların peygamber ve sünnet telakkisiyle ilgili önemli bilgilere yer verildiği görülür. İşte biz de bu tebliğimizde;

1-Mevlânâ düşüncesinde peygamberlik ve peygamber anlayışı nasıldır? Peygamber anlayışlarıyla ilgili olarak eserlerinde özet olarak söylenenler nelerdir?

2-Hz. Peygamber'le ilgili telakkisi nedir? Bu düşünceleri nereye dayanmaktadır?

3-Sünnet/Hadis deyince ne anlamışlardır? Kaynak olarak sünneti nasıl değerlendirmişler ve düşüncelerine ne kadar tesir etmiştir?

4-Onların peygamber ve sünnet anlayışlarının yansımaları nasıl olmuştur? Bilhassa Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî'nin (ö.1215/1800?) *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* adlı eserinde (Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü nu: 409, 18 Şaban 1243) bu yansımaların tezahürü nasıl ortaya çıkmıştır?

Öncelikle Mevlânâ'nın eserlerine bilhassa *Mesnevî*'ye baktığımızda O, Allah'ın peygamber göndermesindeki hikmeti irdeler, bir çok hikmetin olduğunu zikreder. Bu bağlamda o, bu dünya hayatını bir zindana, bir efsun sandığına benzetir ve insanları buradan kurtaracak olanların ancak peygamberler olduğunu vurgulayarak şöyle der: "Peygamberlerden, şariat sahibi elçilerden başka kim kurtarabilir, halkı efsun sandığından?!.." ¹ İnsan tutsak olduğu bu sandıktan kurtulup hürriyetine kavuşmayı, kölelik prangasının ayağından sökülüp atılmasını, azat edilmeyi istiyorsa Hakk'ın elçileri ve vazifeli kulları Allah'a ulaşmaktan başka bir şey olmayan peygamberlerin davetine icabet etmek zorundadır. ² Yine O, "Peygamberler kulları Allah'a ulaştırmak için gelmişlerdir." ³ Peygamberler hayatları boyunca Allah'ı, ona inanmanın gereğini ve önemini, onun sıfatlarını, ona nasıl kulluk edileceğini, onun rızasının nasıl ve hangi yollarla kazanılacağını ... insanlara öğretmeye çalışmışlar ve bu uğurda her türlü sıkıntıya katlanmışlardır. Bu onların aslî vazifeleridir. Zira insanlar kendi başlarına yaratıcıyı tanıyıp bilemezler. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Şayet "Her fuzûlî kişi Hakk'ın fazlına, ihsanına erişebilseydi, o bunca peygamber yollar mıydı?!..." ⁴ Elbetteki Allah'ın peygamber göndermesi bir lutuftur. ⁵ Peygamber gönderilmesindeki bir başka hikmet de şudur: Eğer peygamber gönderilmeseydi, insanlar kendi akıllarınca, dini konularda bilgi edinmeye ve çeşitli davranışlar ortaya koymaya çalışacaklardı; ama yaratıcının rızâsını kazanabilecekler mi idi? Bu sorunun cevabı Mevlânâ'ya göre "Hayırdır." ⁶ Ayrıca Mevlânâ bu noktada insan ne kadar donanımlı olursa olsun dini konularda insanın rehber ihtiyacı olduğunu ve rehber olmadan yola devam eden kimsenin şaşkına döneceğini ve oyun eğlenceye dalacağını söyler. Bu bağlı olarak da peygamberlerin insan cinsinden gönderilmesini davetin etkili olması hikmetini bağlar ve onların sıradan biri olmadığına da vurgu yapar. ⁷

Bütün bunlarla birlikte eserlerinde Mevlânâ, , peygamberlerin Hak aşığı olduklarına işaret eder, peygamberler arasında ayırım yapılmaması gerektiğini, onların sabır ehli olduklarına, mücadelelerine ve ahlâkî güzelliğine sıkça yer verir. O, Kur'an'da adı geçen hemen hemen her peygambere şu veya bu şekilde eserlerinde zikreder. Bunlardan Hz. Âdem, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sıkça yer verdiği peygamberlerdir. Aynı durum onun takipçisi konumunda olanların eserleri için de geçerlidir. Bu eserlerde Kur'an'da adı geçen hemen hemen her peygamberle ilgili hususlar bir şekilde ele alınır. Tabii ki biz burada detaya inme durumunda değiliz. Bu bilgilerden Mevlânâ ve bu düşüncede olanların, peygamberlik kurumunun varlığı, peygamberliğin sübûtu, peygamberin dindeki konumu, sıfatları, görevleri, onlara uymanın gerekliliği ve ehemmiyeti, onların dinde hüküm koyma ve yetkileri, en üstün insan olmaları, mu'cize göstermeleri, şefaet etmeleri, vahye muhatap olmaları, ahlak ve ahvalini benimseme ve uyma gibi konulardaki görüşlere sahip oldukları ve bu görüşlerinin sûfî olmalarına rağmen ehl-i sünnet anlayışıyla ⁸ örtüşdüğü ve hemen hemen aynilik gösterdiği anlaşılmaktadır.

— Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle bu yolun piri ve kurucusu Mevlânâ'nın Hz. Peygamber (s.a) telakkisi, sevgisi ve bağlılığı üzerinde durmakta fayda vardır:

O, Hz. Peygamber'i anlatırken ağırlıkla Kur'an'a, hadislere, tarihi olaylara ve rivayetlere dayanarak. bu malzemeyi, derin aşkın şiişsel ifadelerini de katarak zengin bir anlatımla değerlendirir. Bunu yaparken, yer yer Hz. Muhammed'in mucizelerine de değinir ve bunları güçlü şiişsel anlatımıyla süsleyerek anlatır. ⁹

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî, Hz. Peygamber'i Allah Teâlâ tarafından bütün insanlığa peygamber olarak gönderilen son peygamber ve elçi olan olarak kabul etmekle birlikte, O'na gayet bağlı ¹⁰ biridir. ¹¹ O bu meyanda hayatının büyük kısmını ibadetle, zikirle, Allah'a hamd ve Resûlü Hz.

¹ *Mesnevî*, I, 477.

² Dilaver Gürer, "Mesnevî'de "Peygamber Kavramı ve Peygamberler", *Tasavvuf Dergisi* (Mevlânâ Özel Sayısı), Yıl: 6, sy. 14, Ankara 2005, s. 104.

³ *Mesnevî*, I, 477.

⁴ *Mesnevî*, IV, 463.

⁵ Dilaver Gürer, "Mesnevî'de "Peygamber Kavramı ve Peygamberler", s. 104.

⁶ Dilaver Gürer, "Mesnevî'de "Peygamber Kavramı ve Peygamberler", s. 104.

⁷ Dilaver Gürer, "Mesnevî'de "Peygamber Kavramı ve Peygamberler", s. 104-105 (özetle).

⁸ Ehl-i sünnet anlayışıyla ilgili olarak bkz. Taftazânî, *Şerhu'l-Akâid* (Haz. Süleyman Uludağ), s. 293-304; S. Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, s. 77-94

⁹ İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", *İslâm Felsefesi Sorunları*, (8-9 Kasım 2002'de yapılan Sempozyumun Tebliğ Metinleri), Ankara 2003, s. 273.

¹⁰ Bkz. Eflâkî, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri (Menâkıbu'l-Ârifin)*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1995, I, 256, 283-284; II, 148, 151, 154-156

¹¹ Konuyla ilgili çok sayıda rivayet ve bilgi için bkz. Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, I, 560-561-562, 591.

Muhammed'e salât ve selâm ile geçirdiğini görürüz. Biz burada. Onun Hz. Muhammed'e olan bağlılığını, "Hz. Peygamber'i Kabul ve Tasdik Etme" ve "Onun Yolundan Gitme (İtiba) Gerekliliği" alt başlıkları altında, konu ile ilgili sözlerine dayalı olarak vermeye çalışacağız.¹²

Hz. Peygamber'i Kabul ve Tasdik Etme

Mevlânâ, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in daha çocukken bazı olağanüstü özellikler taşıdığını, Kabe'deki büyük putlarını bile onun risâlete hazırlandığını bildiklerini, bundan dolayı Hz. Muhammed'i kabul ve tasdik etmede tereddüt gösterilmemesi gerektiğini, *Mesnevi*'de uzunca anlatmakta ve bilgiler vermektedir.¹³

Mevlânâ göre Hz. Muhammed, sevgili ve minnet duyulan bir padişah olduğu için, ona ümmet, kul veya asker olan insana da Resûle teslim olması ve itaat etmesi gerekir.¹⁴ O'na göre Allah'ın kendisine itaati emrettiği kimsedir. O, bütün bunlara rağmen Hz. Muhammed'i kabul etmeyi veya onu tasdikte tereddüt göstereni ve onun yolunu izlemeyenleri kınamakta ve onları hidayet yoluna çağırılmaktadır.¹⁵

Mevlânâ'ya göre O yüce Peygamber, vahye muhatap olduğu için söyledikleri doğrudur ve sözlerine uymak, buyruklarına teslim olmak gerekir. Bu teslimiyeti gösteren can, ebediyen mutlu olur.¹⁶

O'nun Yolundan Gitmenin Gerekliliği

Rasûlüllah (s.a) üsve-i hasene olduğu için onun yolundan gitmek ve sünnetini yaşamak biz müslümanlar için bir zorunluluktur. Çünkü şu bir gerçektir ki, sünnet, insanların din, dünya ve ahiretle ilgili çalışmalarından; alışveriş ve bu konuyla ilgili hükümlerden; îcâr, âriye, hibe, vakf, nikah ve talak gibi ihtiyaç duydukları bütün şeylerden bahseden ve tüm bu hususları içeren ilimdir. Onun yolundan gitmek ve sünnetle amel etmekten maksad, Allah'ın Kur'an-ı Kerim ayetlerindeki isteğini yerine getirmektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) Kur'an'ı en iyi anlayan ve en mükemmel şekilde aktif hayata uygulayandır. Mevlânâ'ya göre de Hz. Muhammed'e uymak gerekir. Çünkü o, insanları şirkten, putlara tapmaktan, cehaletten, zulümden kurtarıp, bunların yerine tevhid inancını, ilmi, hakkı ve adaleti tesis etmiştir.¹⁷ Bundan dolayı Mevlânâ, Hz. Muhammed'e tabi olmanın hoşnutluğu ve mutluluğu içerisinde.¹⁸ O, Allah'ın sevgisine mazhar olmak Hz. Peygamber'e tabi olmaktan geçtiğinin bilincindedir. Mevlânâ, Hz. Peygamber'in; "*Ben, zamane tufanına gemi gibiyim; biz ve ahabım, Nuh'un gemisine benzeriz. Kını bu gemiye el atar, kim bu gemiye girerse kurtulur*"¹⁹ hadisini naklederek, ebedi kurtuluş için ona uyma ve onun yolundan gitme gerekliliğini işlemiştir. O, bu gerekliliği işlemekle kalmamış, Hz. Muhammed'e ve dinine arka çıkanlara daima duacı olmuştur. O, özellikle birçok mektubunda, "Peygamber'in yolunu tutan" kişiyi övüp, bunlara sevgi ve saygısını iletmıştır.²⁰

Mevlânâ'ya göre, Muhammed Mustafa'nın yolundan gitmek ve onun gibi yüceliklere ermek için aşk gereklidir.²¹ O, sadece dille veya şekilde kalarak Hz. Muhammed'i sevmenin kanıtlanamayacağını, bunun yanısıra, onun yolunu takip etmenin önemli olduğunu ısrarla belirtir.²² Eflâkî, *Ariflerin Menkubelerinde* Mevlânâ'nın, Kur'an'a, Hz. Muhammed'e ve ibadete ne kadar çok düşkün, bir başka ifadeyle, Resule ve şeriata ne kadar çok bağlı olduğuyla ilgili bolca örnek vermektedir.²³ Bütün bunlardan Mevlânâ'nın da; kendinden önceki mutasavvıflar gibi Hz. Peygamber'i örnek almak, O'na uymak, O'nun yolundan gitmek, O'nun emrine itaat etmek, O'nu görsün görmesin kıyâmete kadar gelecek bütün insanlığın görevi olduğunu düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.

¹² İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", s. 276.

¹³ Bkz. Mevlânâ Celâleddin er Rumi, *Mesnevi*, çev. Veled İzbudak. MEB Yay., İstanbul, 1991, IV, 78-81. b. 937-982.

¹⁴ Bkz. *Mesnevi*, V, 10, b. 67-68.

¹⁵ Bkz. Mevlânâ Celâleddin er Rumi, *Divân-ı Kebir*, çev. ve haz. Abdulbâki Gölpinarlı, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1992, V, 297, b. 3536.

¹⁶ Bkz. *Mesnevi*, I, 18, b. 225, 227-228. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", s. 276-277.

¹⁷ Bkz. *Mesnevi*, II, 29, b. 366-368.

¹⁸ Bkz. *Divân*, IV, 316, b. 3053, IV, 238, b. 2258.

¹⁹ *Mesnevi*, IV, 44, b. 538-539. Hadisin tahriri için bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, III, 46 (h. no: 2638); XII, 34 (h.no: 12288); Hâkim, *el-Mustedrek*, II, 343; III, 163.

²⁰ Bkz. Mevlânâ Celâleddin er-Rûmi. *Mektuplar*, çev. ve haz. Abdulbâki Gölpinarlı, İstanbul, 1963, *Mektuplar*, s. 171, Mektup: CXIV; s. 173. Mektup: CXVI.

²¹ Bkz. *Divân*, IV, 278, b. 2681.

²² Bkz. *Divân*, C. VII. s. 31, b. 419-420; s. 509. b. 6685; C. V, s. 270. b. 3159. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", s. 276-277.

²³ Örnekler için bkz. Eflâkî, *Ariflerin Menkubeleri*, I, 256, 283-284; II. s. 69-70, 151, 154-156.

Yukarıda zikredilen Mevlâna'nın Hz. Muhammed'e bağlılığı yanında Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e olan sevgi, saygı ve övgüsü eserinde önemli yer tutar ve bunun üzerinde de Peygamber telakkisini anlamak bakımından bir nebze olsun durmakta fayda vardır.

Mevlânâ, bu noktada Hz. Muhammed'e ve diğer sevdiklerine olan sevgisini ifade etmeyi bizzat Peygamber'in tavsiyesi olarak görür ve sevgisini ifade etmeden geri durmaz.²⁴ O, Peygamberimize duyulan özlem ve hasreti, kısaca şöyle dile getirmektedir:

*Mustafa, gönülmüzi yol etmez, gönülmüze olmaz, gönülmüze dayanmazsa,
Feryat etsek de, Hannâne direğine dönsek yeridir.*²⁵

Mevlânâ, hasret acısı çektiği bu dünya zindanından kurtulup, bir an evvel Tanrı'nın sevgili dostu Hz. Muhammed'in yanına dönmeyi, ona kavuşmayı heyecanla bekler.²⁶

Mevlânâ, Hz. Muhammed'i anmaya doymaz.²⁷ Hz. Muhammed'in söz konusu edildiği yerlerde onun üslûbunun, ayrı bir saygı, incelik dolu olduğunu görürüz. O, yaşantısıyla olduğu gibi diliyle de Hz. Peygamber'e dâima hürmet ve muhabbet dolu olmuştur.²⁸

Birçok özellik ve güzelliklerinden dolayı Mevlânâ, Hz. Peygamberi görüp de sevinip mutlu olmayan için şu şekilde bedduada da bulunur:

*Seni görüp de neşelenmeyen kişinin
Başı kilimin altında kalsın, başı dönsün-dursun!*²⁹

Ayrıca konuyu daha açık ortaya koyabilmemiz için O'nun Hz. Peygamber'i nasıl anladığıyla ortaya koymak durumundayız. O'na göre Hz. Muhammed'i anlamak büyük bir şeydir. Mevlânâ Hz. Peygamber'in büyüklüğünü şu beyitlerle dile getirir:

*Eğer Uhud Dağı, beni anlarsaydı o dağdan ırmak ırmak kan akardı" deyip duruyor.
Sen bu adı babandan, anandan işittin de onun için bu ada gafilce yapıştın.*³⁰

*Hazret-i Ahmet eğer o ulu ve yüce kanadını açarsa Cebrail, ebedî olarak kendisinden geçip gider.*³¹

Hz. Peygamber'i gerçek anlamda anlayana ve onun yolunu izleyene yardımlar ve bol bağışlar ve ihsanlar vardır.³² Bunlara rağmen Mevlânâ, O'nu herkesin hakkıyla anlayamadığından şikayette bulunur³³ ve Hz. Peygamber'i doğru anlayabilmek için cehaleti, önyargıları, kibri, hırsı ve yanlış muhakemeyi terk etmeyi gerekli görür.³⁴

Kısacası Hz. Muhammed, devranın eşsiz eri, zamanının şaşılacak serveri, halkı yüce işlere çağıran, bütün halka Tanrı'dan bir rahmet olan, sırların en eşsizlerine mahrem bulunan hidayet ve takva imamı, Ulu Tanrı'nın sırrı, onun tertemiz mazharı; Hakk'ın, şeriatın ve dinin celâlidir.³⁵ Mevlânâ'nın eserlerinde yer verdiği ve takipçilerinde de büyük ölçüde etkisinin görüldüğü peygamberler ve Hz. Peygamber'le ilgili telakkisini ortaya koyan şu tespitler konuyu özetlemektedir:

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî, eserlerinde peygamberlere, onların mücadelelerine ve ahlakî güzelliklerine sıkça yer verir. Bu peygamberler içerisinde Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e beslediği sevginin, verdiği değer ve önemin hepsinin üstünde olduğu görülür. Mevlânâ'ya göre Hz. Muhammed, Allah katında ismi ve hatırı büyük olan bir peygamberdir. Topraktan nice insanlar halk edilmiştir, fakat bu yaratılanlar içinde en *üstün* olanı Hz. Muhammed'dir. Yerler gökleri Hz. Muhammed'e kuldur, ona muhtaçtır. Duası iki âlemde de kabul olunandır. Onun adı kutsal ve mübarektir; adını alaya veya hafife alan insan çarpılır, perişan ve pişman olur. O hem suret, hem de şeret bakımından insanların en güzel olanıdır. Ona benzer ne gelmiştir, ne de gelecek. Allah mahlukatı onun hatırı için yaratmış ve âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Bu yüzden son peygamber olmuştur. Hz. Peygamber, insanlara hakkı, doğruyu, güzeli ve iyiyi gösterme ve bunları onlara yaşatma misyonuyla gelmişti. Kısaca o, insanları cahiliyye ateşinden kurtarmak için

²⁴ *Mektuplar*, s. 55. *Mektup*: XXXVII;

²⁵ Mevlânâ Celâleddin er Rumi, *Divân-ı Kebir*, çev. ve haz. Abdülbâki Gölpınarlı, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1992. C. VII, s. 364. b. 4715; *Mesnevi*, C. I, s. 169, b. 2113-2115

²⁶ Bkz. Eflâki, Ahmet, *Ariflerin Menkabeleri (Menâkıbu'l-Ârifin)*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1995., C. II, s. 151; Ona olan sevgi ve kavuşma isteği için bk. *Divân*, C. VII, s. 507, b. 6657.

²⁷ Eflâki, *Ariflerin Menkabeleri*, I, 580.

²⁸ Bkz. Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî. *Rubâiler*, çev. Nuri Gençosman, MEB Yay. İstanbul. 1974. C. I. s. 76, *Rubai*: 364; *Mektuplar*. s. 111. *Mektup*: LXXIII; s. 55.

²⁹ *Mecâlis*, s. 64-65, Meclis; III.

³⁰ *Mesnevi*, II, 39, b.510- 511.

³¹ *Mesnevi*, IV, 304, b. 3800.

³² Bkz. *Mesnevi*, IV, 307, b. 3439-3442.

³³ Bkz. *Mesnevi*, IV, 307, b. 3443-3444.

³⁴ Bkz. *Mesnevi*, I, 315, b. 3957-3959.

³⁵ Bkz. *Divân*, I, 3. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", s. 274-275, 276.

görevlendirilmişti. Onun maddî ve manevî olarak insanlara etkisi büyüktür. Kur'ân'da da ifade edildiği gibi. Hz. Muhammed ölse de onun tebliğ ettiği din baki kalacaktır. Allah, seçerek belirli bir misyonla gönderdiği sevgili rahmet peygamberini elbette birçok ihsan ve ikrama nail kılarak koruyacak ve onun dinini galip getirecektir.

Bu özellik ve güzelliklerden dolayı Hz. Muhammed, sevgi ve saygıyı en çok hak eden bir peygamberdir. O, yaptığı mücadele, ortaya koyduğu sağlam ahlâkî mirastan dolayı minnet duyulacak bir insandır. Çünkü o, insanları şirkten, putlara tapmaktan, cehaletten, zulümden kurtarıp, bunların yerine tevhid inancını, ilmi, hakkı ve adaleti tesis etmiştir. O, Peygamberler içerisinde ümmetine en düşkün biridir. Onun Allah katında ayrı bir yeri vardır. Kıyamet gününde onun şefaati kapsamına girmek için onu sevmek ve onun tebliğ ettiği İslâm dinine bağlı olmak zorunludur. Zira bu din, en son ve en mükemmel bir dindir. İşte bu ve benzeri nedenlerden dolayı Mevlânâ, Hz. Muhammed'i sevmeyi ve onun yolundan gitmeyi gerekli görür. Kendisi de, Hz. Muhammed'e candan bağlı biridir. Bunu düşünce ve yaşayışıyla ortaya koymuştur. Bir başka ifadeyle söyleyebiliriz ki, Mevlânâ'nın ana dayanağı Kur'ân ve Hz. Peygamber'in hayatı, ana hedefi ise, Rubâiler'inde açıkça söylediği gibi, bu iki kaynağa uygun bir hayat sürmektir.³⁶ Ancak diğer bazı mutasavvıfların yaptığı gibi, Hz. Peygamber'in tanıtılması noktasında, "aşırı yüceltilmiş bir peygamber anlayışına" sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca "Adem su ile toprak arasında iken ben nebi idim" rivayetine atıfta bulunan³⁷ Mevlânâ tasavvufun önemli ve netameli meselelerinden biri olan nur-i Muhammedî, hakikat-i Muhammediyye anlayışına sahiptir.

İslâmî disiplinlerin Kur'an'dan sonra bir konuda başvuracakları temel kaynaklarından biri de Hz. Peygamber'in sünneti/hadislerdir. Sünnet/Hadis bu konumunu Hz. Peygamber'in (s.a) Kur'ân'daki konumundan ve O'nun tebliğ, tebyîn ve uygulayan Allah'ın elçisi olmasından almaktadır. Bu yüzden dini ilimlerle alaka duyan herkes gibi Mevlana ve onun düşüncesinde olanlar için Hz. Peygamber ve O'nun sünneti gerek teorik ve gerekse pratik açıdan önemli olmuştur. Öncelikle âdâb konuları olmak üzere onların sünnete olan bağlılıkları dikkat çekicidir. Özellikle de tasavvuf klasiği kabul edilen Mesnevî ve sohbet niteliğindeki eserlerde (bilhassa *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* gibi) onların peygamber ve sünnet telakkisiyle ilgili önemli bilgilere yer verildiğini görmekteyiz.

Her mutasavvıf kendinden bir öncekinin terbiyesi altında bulunduğu ve elde ettiği tecrübe ile silsile şeklinde Hz. Peygamber'e (s.a) vasil olduğu ve O'nun dini tecrübelerini tevarüs ettiği anlayışı tasavvuf ehli arasında yaygındır. Bunu biz, onların sünnete ve seleflerinin dinî hayatına atıfta bulunmalarına ve mutlaka bir önceki büyüğün sohbeti ve terbiyesi altında bulunma inancına bağlıyoruz.³⁸ Mutasavvıflara göre tasavvufî hayatın temelini Hz. Peygamber'in (s.a) rûhî ve zühdî hayatı ile bu konudaki sözleri oluşturmakta bunu böyle olduğunu kendileri de ifade etmektedirler. Bu anlayışı Mevlâna ve takipçilerinde de görmekteyiz. Tasavvufî hayat ve düşüncenin Kur'ân'dan sonra ikinci kaynağı sünnet yani Hz. Peygamber'in sözleri, tavsiyeleri ve yaşama şekli olması,³⁹ onları eserlerinde ele aldıkları öğretilerin dayanaklarını sünnette arama çabaları hadislerle ilgilenmeye sevk etmiş, yazdıkları eserlerde göz ardı edilemeyecek kadar hadislerle yer vermişlerdir.⁴⁰ Bu yönüyle Mevlânâ ve takipçilerinin eserlerinde onların birçok anlayış, düşünce ve fikirlerinin temel taşlarına dayanak olarak hadislerle yer verilmiştir.⁴¹ Mesela tasavvuf klasiği kabul edilen *Mesnevî*'de pek çok hadise atıfta bulunulmuş ve yer verilmiştir. *Mesnevî*'de kullanılan hadislerin tesbit ve tahririyle ilgili olarak merhum Ali Yardım hocamızın çalışması bulunmaktadır.⁴²

³⁶ İbrahim Emiroğlu, "Mevlânâ'nın Hz. Muhammed'e Sevgisi ve Bağlılığı", s. 289-290.

³⁷ Bkz. *Mesnevî*, II, 159-160.

³⁸ Bu konuda İbn Haldûn şöyle der: "Sülûk senedi" ilk muallime ve Hak Mürşid'e (s.a) varan şeyhten terbiye görmüş olan bir şeyhe bağlanmaksızın mutasavvıf olmaya heveslenirse, gayet zor bir işe heveslenmiş ve hiç olmayacak bir şeyin ardına düşmüş olur." İbn Haldûn, *Tasavvufün Mahiyeti*, s. 196; Geniş bilgi için bkz. Abdülbârî en-Nedevî, *Tasavvuf ve Hayat*, s. 146 vd.

³⁹ Sünnetin tasavvuf için de kaynak oluşuyla ilgili olarak bkz. Yusuf el-Kardâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, s. 81-85

⁴⁰ Nitekim *Kâtu'l-kulûb'ta* iki bini aşkın hadis-haber bulunduğu belirtilmesi buna delildir. Bkz. Bilal Saklan, *Kâtu'l-kulûb'taki Tasavvufî Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından Değeri*, s.155

⁴¹ Örnek olarak bkz. Ayşe Gültekin, İsmâîl Ankaravî'nin Mesnevi Şerhi Mecmûatü'l-Letâif ve Matmuratü'l-Meârif'te Hadis (Altıncı Cilt Örneği), Konya, 2005 (Bitirilmemiş doktora tezi); Fikret Karapınar, *Mesnevî/Ankaravî Şerhi*, İlk 100 Hadisin Tahriri, Konya 2001 (Doktora Semineri)

⁴² Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri (Tesbit ve Tahrir)*, Kayseri 1970, Yayınlanmamış Öğretim Üyeliği yeterlilik tezi. Ayrıca İranlı Prof.Dr. Bedi'uz-Zemân Firuzanfer de eserindeki haber ve hadisleri incelemiştir.

Hocamız çalışmaya duyulan ihtiyacı şöyle ifade etmektedir: “Mevlana'nın *Mesnevî*'si de yazıldığı zaman bakımından, hadislerin senedsiz olarak nakledildiği devre rastlar. Eserinde, azımsanmayacak kadar hadis zikreden Mevlânâ, kendine has metoduyla onların bir nevi açıklamalarını yapmıştır. Ne var ki, gerek üzerinde durduğu hadisler, gerekse onları ele alış tarzı, *Mesnevî*'nin hadisleri ve onun sahibinin hadislere bakışı konusunda bazı tereddütlerin yayılmasına yol açmıştır. Türk-İslâm kültürü üzerinde olduğu kadar, diğer yabancı kültürler üzerinde de derin izleri bulunan *Mesnevî*'nin, sadece hadis ilmi bakımından bir değerlendirmesini yapma hedefini güden bu araştırma, onun hadislerinin metinlerini, senetlerini, kaynaklarını ve sıhhat derecelerini tespit etmeye çalışmaktadır.”⁴³

Hocamızın sonuç bölümünde verdiği dökümden de anlaşılacağı gibi, bu çalışmada, 158 âdet rivayet incelenmiştir.⁴⁴

Mesnevî hadislerinin muhteva, kaynak ve sıhhat bakımından değerlendirmesi yapılan bölümde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Elde edilen sonuçlara göre, Mesnevî hadislerinin büyük çoğunluğunun (% 75), meşhur hadis mecmûalarında senedi ile birlikte yer almaktadır. Kaynakları tespit edilemeyen 16 hadis, Mevzuat kitaplarına da girmeyen metinlerdir. (...) Öte yandan Mesnevî'de kullanılıp da muahhar devir hadis münekkithlerinin bir kısmının “Mevzû” diye hükmettikleri metin sayısı 14 olarak karşımıza çıkmaktadır ki, bu rakam bütünün % 8'ini teşkil etmektedir. (...)”⁴⁵

Bundan hareketle yazar, tasavvuf kitaplarındaki hadislerle itimat edilemeyeceği kanaatinin asılsız olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu tespiti tamamen doğru olduğunu söylemek zordur. Çünkü daha sonra yapılan çalışmalarda tasavvuf kitaplarındaki hadislerin sıhhati ile ilgili tespit ve değerlendirmeler tasavvuf kitaplarındaki hadislerle bütünüyle itimat edebilmenin mümkün olmadığı kanaatini akla getirmektedir. Ayrıca yazar hadisleri üzerinde en az çalışılmış sahanın tasavvufi eserler olduğu tespitinde de bulunmuş, muhtemelen daha sağlıklı sonuçlara bu çalışmalar neticesinde varılacağı kanaatini belirtmiştir.⁴⁶

Ancak eserde yer verilen hadislerle ilgili olarak hadis metodolojisi açısından şunları söylemekte fayda vardır: Tasavvuf ehlinin çoğunda olduğu gibi Mevlânâ'da da hadis rivayeti konusunda muhaddislerin gösterdiği titizliği gösterdiğini söylemek zordur. Çünkü muhaddisler hadisleri hıfz ve rivayet için bilinen titizlikleri ile öğrenip nakledeken Mevlânâ da, hadisleri bir irşad vesilesi ve ahlakî öğüt şeklinde değerlendirmişler; hadisleri mana ile rivayet etmişler ve hadis rivayetinde özellikle sened konusu üzerinde pek fazla durmamıştır. Bir rivayet tasavvufi eserde mevcutsa onlara göre senedin zikredilmesi önemsenmemiştir. Yani kaynak bilinci gelişmemiştir. Bundan dolayı kullanılan hadisin isnadının bilinmesi o kadar önemli değildir. Yukarıda da görüldüğü gibi genelde teorik olarak sünnete uyma teşvik edilmiş, fakat bunu sağlam delillere dayandırma bilinci geliştirilmemiştir. Metin tenkidi yok denecek kadar azdır.

Onların peygamber ve sünnet anlayışlarının yansımaları nasıl olmuştur? Burada ele alacağımız Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî'nin (ö.1215/1800?) *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye* adlı yazma eserde⁴⁷ bunun tezahürleri görülmektedir. Eserin başında semahanede gerçekleştirilen bir Mevlevî sohbetinin nasıl başladığı anlatılırken zikredilenler bize bu konuda ipucu vermektedir:

Sohbet bir mukaddimeyle başlar. Mukaddimedede ilkin Hz Peygamber'e bağlılığın ve muhabbetin tezahürü olarak Hz Peygamber'e salavat getirilir.

“Mebde-i kainat, Muhammed Mustafa ra salavat” “Menşe'-i mevcudat Muhammed Mustafa ra salavat” “Melce-i usat Muhammed Mustafa ra salavat” (2a) “Masdar-ı kainat Muhammed Mustafa ra salavat” “Mefhar-i mevcudat Muhammed Mustafa ra salavat” “Mihri Enver-i Arasat Muhammed Mustafa ra salavat” “Sebeb-i nukuş-ı kainat Muhammed Mustafa ra salavat” “Bais-i erkam-ı mevcudat Muhammed Mustafa ra salavat” “şefiü'l-usat fi yevmi'l-Arasat Muhammed Mustafa ra

⁴³ Araştırma bir giriş iki bölümden oluşmaktadır. Girişte “Mevlana ve Mesnevisi”, “Hadislerin Tahrici”, “Kaynak ve Araştırmalarına Bir Bakış” konularına yer verilmiş, birinci bölümde “Mesnevî Hadisleri” başlığı altında mânâ, işâret ve telmîh yoluyla beyitlerde yer verilen Mesnevî hadislerinin önce “Metin” başlığı altında metinlerinin tespiti, “Kaynaklar” başlığı altında hadisin geçtiği kaynaklara yer verilmekte “Hüküm” başlığı altında Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde bulunan hadislerin kaynaklardan hareketle sahih, hasen, zayıf ve mevzu gibi varılan hükümlere yer verilmiştir. Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, s. 3.

⁴⁴ Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, s. 178, 180.

⁴⁵ Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, s. 178, 180.

⁴⁶ Bkz. Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, s. 180.

⁴⁷ Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî, *Mine'l-Mecâlisi'l-Mevleviyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü nu:409, 18 Şaban 1243. Böyle bir eserin varlığından beni haberdar eden CD'sini bana vererek çalışmaya imkan sağlayan ve katkılarda bulunan değerli dostum Yrd.Doç.Dr. Yılmaz Soyzer Bey'e çok teşekkür ederim.

salavat” (2.b) “Musahhihi’l-hasenat Muhammed Mustafa ra salavat” “Mukbilü’l-izzat Muhammed Mustafa ra salavat” “Safuhun ani’z-zellat Muhammed Mustafa ra salavat” (3.a)

Yukarıdaki ifade biçimlerine bakarak Hz. Peygamberin kainatın ve mevcut olan her şeyin yaratılış sebebi, yeniden diriliş meydanının nurlu güneşi, varlıkların övücü, kainatın nakşolunuşunun sebebi, yeniden diriliş gününün şefaatsi, yanlış fiilerin doğruya çeviricisi, küçük günahların bağışlayıcısı olarak algılandığı görülmektedir. Burada Hz. Peygamber’in nasıl algılandığı ortaya çıkmaktadır. Mevlânâ’da olduğu gibi onun takipçisi olan Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî’ de de nur-i Muhammedî, hakikat-i Muhammediyye anlayışı mevcuttur.

Tasavvufta yolun başlatıcısı Hz. Muhammed, aktarıcısı ise şeyh veya dede adı verilen müşidler kabul edilir. Eserden anlaşıldığına göre sohbeti yapan dede, semahane bulunan Mevlevilere:

“Ey vahdaniyyete hazret-i zat-ı ahadiyyeti tahkik ve risalete Muhammedü’l-Mustafa alayhe salavatullahu’l-evfayı tasdik eyleyen müminin, muvahhidin (3b)” “Müşahadat-ı tecelliyat-ı cemal ile mecnun ve hayraı meftune-i sergerdan olan uşşak” şeklinde hitab eder. Burada inançla ilgili iki boyut dikkat çekicidir: ilk olarak dervişlerin Allah’ın birliğine ve Hz. Muhammed’in peygamberliğine tahkik, yani kesin bir biçimde inanmaları gereklidir; ikinci olarak ise Müşid-i Kamildeki Rabbin tecellisini görüp, bununla kendinden geçmiş olmak şarttır. Yine semahane sohbetlerinin ihtiva ettiği unsurlardan biri de dualardır. Özellikle sohbetin sonunda dede dua cümlelerin söylemektedir.

Dede Efendi dervişlere “Allah’ın “yardımının üzerlerine olması”, “kalplerini Kur’an ve hadislerin nuru ile temizlemesi” “Davranış ve sözlerini Hz. Muhammed’in getirdiği inançla uyumlu kılması” “hal ve tavırlarını Hz. Muhammed’in yoluna uygun eylemesi” (2.a) “sekerat-ı mevtlerini yani ölüm anlarını kolaylaştırması” “kelime-i şahadet söyleyerek ölüm yolculuğuna çıkarması, yeniden dirilişlerini yani haşr u neşri kolaylaştırması” “bu mecliste bulunanları cennete göndermesi” “Allah’ın cemalini göstermesi” hususlarında dua eder.(2.b)

Semahane sohbetlerinin bulunduğu yazma eserin muhtelif sohbetlerinde yer alan bazı dua cümlelerinden bazıları ise şöyledir: Hazret-i Rabbü rauf u rahim hepimizi kalb-i selim ile mazhar-ı eltaf-ı amim eyleye” “ahlak-ı hamide ile mevsuf evsaf-ı pesendide ile mekşuf nizam-ı halimizi tanzim eyleye” “dünyada merhamete ame eyleye” “ukbada selamet-i iman kamil iman vere” (3a) Rabbena eftah beynena ve beyne kavmena bi’l-hakk, ve ente hayre’l-fatihin (3b) Hazret-i celil ü cebbar cümlemizi dar-ı cahimden (cehennemden) dar-ı azab ve ikabından (cefa/azap) mehcur (uzak) eyleye, şefaet-ı uzma ile mahşur(haşr olunmuş/toplanmış), rahmet u mağfiretiyle mağfur eyleye cennet-i cemaliyle meşkur (teşekküre değer/makbul) niam-ı la yezali ile mesrur eyleye (7b) Cenab-ı rabbü’lalemin cümlemizi şakir olan bendeleriyle hemnişin niam-ı feradan (sayısız/tanelerce) ıyla kamin (mutlu) eyleye (8a)”

Bu dualarda Hz. Peygamber’i kabul ve tasdik etmeye, O’nun sünnetine uymaya ve Hz. Peygamber’in vasıflarına vurguların yapılması, Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî’nin Hz. Peygamber ve sünnet tasavvurunun önemli noktalarını bize göstermektedir.

Mustafa el-Mevlevî Güzelhisarî eserinde ele aldığı konulara dayanak olarak ayet ve hadisler yer vermiştir. Sohbetin konusunu yani “devran, zikir ve tesbih”i ele alan Güzelhisarî bu sohbeti önce Kur’ân’dan bir ayetle⁴⁸ birlikte hadislerle de temellendirmektedir.

Güzelhisarî bu ispat faaliyetinde bulunurken şunları söylemektedir:

“Meleklerin de arşın çevresinde dönerek Rablerini övgü ile andıklarını görürsün. İnsanlar arasında hak ile hükmedilir ve: ‘Hamd alemlerin Rabbine mahsustur” (7.a)

Müslim ve Buhari de geçen ve Hz. Ayşe’den nakledilen “Her an Allah’ı zikretmek kalbi selamete ulaştırır” şeklindeki hadisi de bu konuyu ispat için kullanmaktadır.(4.a)

Aynı konunun işlendiği başka bir sohbette ise hadis şarihlerinin sözlerine şöyle yer verilmiştir:

⁴⁸ Kuran:33/41 de “ya eyyuhellezine amenu’zKurullahe zikren kesiren// ve sabihuhu bukreten ve asilen” “siz ey iman etmiş olanlar Allah’ı çokça anın// ve sabah akşam onun şanını yüceltin”

Dede, bu ayeti “devran, zikir ve tesbih”in İslam inancına uygun olduğunu ispat için kullanmaktadır.

Bu hususta şunları söylemektedir:

Kitap ile hal-i devranda tezkir ve tesbihe ruhsat buyurulduğu bu ayet-i kerimeden istinbat buyurulmuştur. Kuran sünnet icma-i ümmet ve kıyasen devran ile tezkir ve tesbihe ruhsat buyurulmuştur (3b)

Dede efendi sohbetin devamında başka bir ayetten de konuya delil getirmektedir. Zümer39/75“ve tera’l- melaikete hafine havli’l-arşi yusebbihune bi-hamdi rabbihim ve kudiye beynehüm bi’l-hakkı ve kıyle’l-hamdu li’llahi rabbi’lalemin” Yılmaz Soyzer , “19. Yüzyılda Semâhane Sohbetleri (Mevlânâ sohbetini anlamak)”, (Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezinin Düzenlediği, Mevlânâ, Mesnevî Ve Mevlîhaneler Sempozyuma sunulan tebliğ), Manisa 2005, s. 3.

“Hadis şarihleri buyurmuşlar ki: ehl-i cennet dar-i naimde niam-ı ferdan ile mütelezziz ve sohbet üzere iken Hazret-i Hak bi'l-iltimas sema eylemede telezüzü için taht-ı arşdan bir bad-ı hayat irsal buyurub eşcar-ı cenneti tahrik etmekle üzerlerinde olan avaz icrasından nale-i hub ve sada-i mergub zuhurunda telezüz ve tevacid ederler.(8a)// Hadis yorumcuları derler ki: Cennet'te bulunanlar cennet nimetlerinden zevk alırlarken cennet ağaçları hareketlenerek muhteşem bir ses duyulur. Cennet ehli bundan lezzet duyarlar. Neyzen dedeler de dem-i enfas-ı hayat ile manend (benzer)-i ecras (çanlar) neyleri tahrik ve nağamata ağaz edince guruh-ı Mevleviyye dahi sema-i safaya serefraz olurlar. Aynı şekilde neyzen dedeler neyleri seslendirince guruh Mevleviyye de lezzet duyar.” Şeklinde bir yorumda bulunmaktadır.⁴⁹

SONUÇ

Mevlânâ düşüncesinde peygamber ve sünnet telakkisi ve yansımalarıyla ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:

1-Mevlânâ ve bu düşüncede olanlar peygamberleri, dünya zindanına düşen insanlara hürriyet yolunu gösteren, ahirete hazırlamak için insanların ellerinden tutan, onlara doğru yolu gösteren, bu yolda hiçbir fedakarlıklardan kaçınmayan, Yüce Yaratıcı'nın bir lufu olan kılavuzlar olarak görür. Bundan dolayı eserlerinde onların mücadelelerine ve ahlakî özelliklerine sık sık atıflarda bulunurlar.

2- Bizim peygamberimizle ilgili olarak da, Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını kendilerine örnek alan Mevlânâ ve bu düşüncede olanlar, O'nu Allah Teâlâ tarafından bütün insanlığa peygamber olarak gönderilen son peygamber ve elçi olan olarak kabul etmekle birlikte, O'na gayet bağlı kimseler olarak da görürler. Hz. Peygamber'i örnek almak, O'na uymak, O'nun yolundan gitmek, O'nun emrine itaat etmek, O'nu görsün görmesin kıyâmete kadar gelecek bütün insanlığın görevi olduğunu düşüncesinde olduklarını söylerler. Bu noktada Hz. Muhammed'e bağlılık yanında Hz. Muhammed'e olan sevgi, saygı ve övgü onların anlayışlarında önemli yer tutar. Hz. Peygamber'in tanıtılması noktasında ise, “aşırı yüceltilmiş bir peygamber anlayışına” ve nur-i Muhammedî, hakikat-i Muhammediyye anlayışına sahip oldukları görülmektedir.

3-Mevlânâ ve bu düşüncede olanlar sünnete gönülden bağlı olmalarına ve eserlerinde bol miktarda hadis kullanmalarına rağmen, bu dalda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları, hadisçiliklerinde bir zâfiyet bulunduğu, bir takım uydurma ve asılsız haberleri Hz. Peygamber'e isnad ederek eserlerine aldıkları görülmektedir. Fakat burada bütünüyle onları suçlamak ta inşafı bağdaşmasa gerekir. Çünkü onlar da, bu tür rivâyetleri diğer eserlerden alan İslâm âlimlerine güvenmekte, rivâyetlerin doğruluğuna inanmaktadırlar. Onlar bu sahada derin bilgi sahibi meslekten bir hadisçi değildiler. Onların hadisle hiç ilgisi olmadığını söylemek de mümkün değildir. Ancak hadis formasyonlarının olmadığı, eserlerinde ortaya koyduklarından görülmektedir. Bu konudaki eksikliklerine rağmen, İslâm'ın ikinci kaynağı olan sünnete gönülden bağlı kimseler olduğunu söylememiz gerekmektedir. Ayrıca bazı bilgileri atıflarla bilgilerin kaynağını Hz. Peygamber'e dayandırmaya çalışmaları da sünnet kaygısı taşıdığına bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak sünnete bağlılıkları konusunda şüphe duyulmayan bu gibi mutasavvıfların uzman olmadıkları sahada konuşurken ve yazarken dikkatli olmaları, kendi konularını ve sözlerini tartışmalı hale getirmekten kaçınmaları gerekmektedir.

4-Onlarda Hz. Peygamber'e karşı sevgi ve O'nun sünnetine aynen ittiba söz konusu olduğu için Hz. Peygamber'i ve hadislerini anlamada genelde duygusal yön hakim olmuştur. İstisnalar olmakla birlikte genellikle onlar bu noktada şekli ve lafzî yaklaşım içerisinde olmuşlar, Hz. Peygamber'in dediği ve yaptığına harfiyyen uymayı yeterli görerek Hz. Peygamber'i aynen taklit etmeye çalışmışlardır. Hz. Peygamber'in ne demek istediğine ve neyi amaçladığını tespitte fazla yönelmemişlerdir. Daha sonraları bu anlayış çerçevesinde Hz. Peygamber'i örnek alma ve O'na benzeme birbirine karıştırılarak Hz. Peygamber (s.a) adına yanlış anlayışların ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır. Salt şekilcilik ve lafızcılık Hz. Peygamber'e itaat ve ittiba diye sunularak yanlış sünnet anlayışlarının tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada örnek alma (teessî) ile benzeme (teşâbuh) birbirine karıştırılarak bilmeden de olsa dinin doğru anlaşılması noktasında sıkıntılara sebep olunmuştur.

⁴⁹ Yılmaz Soyzer, “19. Yüzyılda Semâhane Sohbetleri (Mevlânâ sohbetini anlamak)”, s. 1-4.